

John Darwin
El sueño del imperio. Auge i caïda de las potencias globales 1400-2000.
Editorial Taurus. 2012
620 pàgines

After Tamerlane. The Rise and Fall of Global Empires, 1400-2000
Penguin Books, 2007.

Comentari sobre el llibre de John Darwin.

La publicació de llibres que tracten l'evolució històrica dels últims 500 anys ha estat un fet habitual en els últims anys. Els temes relacionats amb aquest període com el predomini dels europeus, el naixement de la modernitat, la industrialització i la economia global acaparen gran part dels esforços que els pensadors del nostre temps dediquen a intentar comprendre per què les coses van passar d'una determinada manera i no d'una altra, i per què en uns llocs i no en uns altres.

El professor John Darwin imparteix classes d'història imperial i global a Oxford, i ha escrit diversos llibres sobre l'imperi britànic. Com escriu en la seva pàgina web el seu principal interès rau en l'estudi dels imperis tant pel que fa a la seva ascensió com la seva decadència. En els últims anys ha publicat 3 llibres al voltant d'aquest tema.

El llibre de Darwin no és un més entre els que es van publicant periòdicament sobre aquest període. No per res va ser guardonat amb el premi Wolfson de història, que en el seu moment també va obtenir Paul Kennedy (1). No és fàcil justificar en unes poques línies els motius que el fan diferent. Es pot dir que defuig dels tòpics convencionals sobre el tema, encara que això tampoc és una garantia de res. Proporciona un punt de vista alternatiu del que és acceptat de forma més general. Al mateix temps el seu abast territorial és molt més ampli del habitual i dedica un espai semblant a les diverses evolucions imperials.

Però el què el fa diferent sobretot és rebutjar els dos plantejaments predominants que s'utilitzen per explicar el món actual com un

producte de l'economia global o bé com un llarg camí cap a la modernitat. Tampoc considera que el determinisme geogràfic que proposa Jarred Diamond(2) doni una resposta adequada al principal problema que es planteja el llibre: el canviant equilibri de poder i riquesa dins del continent eurasiàtic en els últims 500 anys.

La globalització no és la fi de la història.

La història del continent eurasiàtic s'ha construït sobre la base de la interacció entre múltiples imperis. La globalització amb l'increment del comerç ha fet pensar a més d'un que la era dels Estats-nació i de les cultures vernacles ha arribat a la seva fi, i que aniran desapareixent progressivament. Malgrat tot, els imperis sempre han existit i no sembla que hagin arribat al seu final. Potser per això, Darwin és més prudent i conclou amb una curta frase: "s'haurà de veure". Els seus dubtes provenen del fet que després de segles de comerç i conquesta, de diàspora i emigració no sembla que s'hagi avançat cap a la homogeneïtzació sinó que s'ha conservat la seva diversitat.

La evolució del continent eurasiàtic.

John Darwin ha escrit una història global del continent eurasiàtic des del 1400 fins els nostres dies. És una història que defuig els tòpics sobre l'euro-centrisme i que va desgranant al llarg de més de 500 pàgines, la història dels imperis que han dominat una part del continent durant aquest període. És materialment impossible en unes poques línies fer un resum del contingut del llibre. Ens limitarem només a fer algunes pinzellades sobre algun dels aspectes que

tracta el llibre. Al final d'aquest comentari trobareu les referències a d'altres comentaris que es poden llegir a la xarxa sobre el llibre de Darwin.

El discurs narratiu de Darwin comença amb la mort de Tamerlan, l'últim emperador que va intentar dominar tot el continent. Després de més de 500 anys ningú ho ha aconseguit, uns quants ho han intentat però els pobles eurasiàtics sempre s'hi han resistit.

Darwin remarca que fins al segle XVIII la influència dels estats europeus era limitada. Malgrat que alguns autors han aportat arguments a favor de la tesis que a partir del segle XVI va arribar a existir una espècie d'economia global, Darwin destaca que durant aquest període fins el 1750 Europa no va disposar de cap avantatge significatiu sobre la resta d'Eurasia. Durant casi 200 anys la invasió europea es va limitar a bases i ports estratègics, i enclaus que miraven al mar. Els imperis colonials no acostumaven a formar-se per la acció governamental, sinó per obra dels aventurers privats que disposaven d'una llicència del govern metropolità. Aquestes formes colonials van fer escassos progressos en Àsia on existien imperis ben assentats. Quan al final del segle XVIII els europeus van començar a incrementar els seus dominis territorials van preferir ocupar el lloc dels governants asiàtics anteriors abans que crear un nou ordre amb fonaments europeus. La conquesta de la economia de Bengala va oferir als britànics la ocasió de canviar les condicions del seu comerç amb Xina. Després d'unes poques dècades, el mercat d'exportació de tèxtils asiàtic no va sobreviure a la competència europea, i els teixits europeus van penetrar inclús en les economies tèxtils de la Índia i la Xina.

La revolució que va permetre el naixement de l'hegemonia europea entre 1750 i 1830 es va basar en tres aspectes. En primer lloc el geopolític que va permetre la ampliació del mapa d'operacions, en segon lloc la revolució cultural de la il·lustració, i finalment la

revolució econòmica associada a la revolució industrial i l'augment del comerç. La tècnica industrial va permetre als europeus colonitzar de forma molt més ràpida i a una escala més gran del que fins aquell moment havia estat possible. En la era de la navegació a vapor i del ferrocarril la distància va perdre gran part de la seva importància a nivell estratègic.

De totes maneres la dominació de Àsia per part dels europeus va ser parcial. Ni Xina ni Japó van ser sotmeses. Què és el que va impedir-ho? En part la resposta és que els europeus no disposaven dels recursos i a vegades la motivació per consumir el imperi global. Els estats als que es van enfrontar els europeus eren antics règims necessitats de renovació, no Estats que tinguessin la seva columna vertebral trencada i que s'haguessin desmembrats. Els hi calia una certa renovació però no estaven disposats a acceptar un projecte aliè per qui ningú sentia lleialtat.

Quan el impacte cultural d'Europa sobre la resta del món va assolir el seu punt culminant de la seva intensitat a finals del segle XIX es va haver d'enfrontar a una resistència cada vegada més organitzada. Les elits locals temien perdre el poder sobre les seves pròpies classes inferiors. Comprenien el significat del lideratge tecnològic d'Europa, i les innovacions socials i culturals que contribuïen a mantenir-lo però desconfiaven dels seus efectes morals i socials. Per aquest motiu es van veure atrets per aquelles versions de la modernitat que, encara que formulades en Occident, eren hostils als valors capitalistes liberals i les seves pretensions imperials.

Per la majoria dels observadors occidentals de finals del segle XIX la conclusió era evident. Els imperis indígenes que quedaven en Àsia i Àfrica, grans i petits, ja no podien sobreviure gaire. La corrupció sistemàtica, el estancament econòmic i la senectut cultural havien destruït la seva voluntat política. Per

contra, o al menys això semblava, les potències colonitzadores europees i els seus parents nord-americans *havien descobert el secret del progrés perpetuu* i del imperi etern. Havien trencat *el cicle de la decadència imperial*. La industrialització, els combustibles inorgànics (carbó) i unes bases de recursos molt allunyades, que utilitzaven productes que es trobaven a milers de kilòmetres, van convertir en irrellevants les velles limitacions medi-ambientals. El comerç i la cultura de les potències colonitzadores atraïen a una massa de nous súbdits, o al menys les seves elits, la col·laboració dels quals faria que el cost del imperi fossin més reduïts. Els europeus semblaven haver descobert el secret de l'evolució social i la seva recompensa seria el domini permanent sobre la resta del món.

Darwin descriu els 100 anys previs a 1914 com una era de semi-globalització en la que va sorgir un mercat mundial únic de bens primaris i industrials, així com de capitals i serveis financers. Amb la primera guerra mundial aquesta integració va patir una aturada, i en els anys següents un retrocés. La economia tancada, la autosuficiència i el desenvolupament intern es van convertir en el preu de la supervivència en un món segmentat.

Aquesta visió tampoc es va dissipar completament després de la segona guerra mundial. La visió del lliure comerç que va inspirar el FMI i el Banc mundial i el GATT va haver d'afrontar la realitat d'una guerra freda global. El món es va veure separat en un conjunt de blocs URSS, Xina, Europa i els USA. El tret més significatiu d'aquesta era de recuperació va ser la magnitud del poder assolit pels USA.

Darwin conclou que malgrat que en els últims 500 anys s'ha produït un augment de les relacions econòmiques entre les diferents parts del món, aquest fet ha contribuït poc a

obstaculitzar (i molt a fomentar) la construcció dels imperis, Estats i cultures dotats de valors, actituds, institucions i ideologies característiques. La interdependència econòmica -la principal restricció que pesa sobre la diversitat cultural- va ser massa efímera, es va abandonar massa aviat i el seu impacte va ser massa abrupte per invertir aquesta tendència. Haurem d'esperar, diu, per veure com evoluciona.

Des d'una *perspectiva deulofeuniana* també resulta molt interessant la seva lectura perquè difícilment podrem trobar descripcions de processos que contradiguin els descrits en la matemàtica de la història. Podem destacar dos aspectes del llibre de Darwin que són remarcables en relació a la matemàtica de la història. El primer és el considerar els imperis com la forma més habitual en què s'han organitzat les societats al llarg del temps. Els imperis no són una cosa del passat, per tant el seu estudi queda reivindicat en aquest llibre. El segon és posar l'accent sobre els processos que es donen dins de les evolucions imperials.

La història potser podria haver estat diferent, es diu en alguna de les ressenyes(1) del llibre de Darwin, i aquesta és una afirmació que sovint llegim en escrits sobre història i que, al meu entendre, conté una gran dosi d'ambigüitat i confusió, que a més a més l'autor de la frase normalment no es pren la molèstia de concretar. Què és vol dir amb aquesta frase? De quantes opcions disposaven els actors rellevants de l'època en qüestió? Quines alternatives hi havien? Totes eren igualment possibles? Normalment són preguntes que ni tant sols es plantegen. Sí, potser la història podria haver succeït de moltes altres maneres, amb altres personatges, amb altres situacions, però el resultat final hauria estat molt diferent?

Teoria general sobre els imperis.

El llibre de Darwin no es centra en

personatges individuals sinó en les lluites que es donen entre els imperis i els processos en els quals estan immersos. Tot i que no és l'objectiu de Darwin elaborar una teoria general sobre els imperis les seves reflexions i el seu anàlisi ens proporciona algun dels elements que segurament n'haurien de formar part. Per exemple en relació al terme modernitat i a la capacitat d'adaptació dels imperis Darwin ens planteja una interessant reflexió quan afirma que el terme modernitat hauria de portar llum sobre el èxit relatiu de les diferents comunitats involucrades en una interrelació regional i mundial. Ser modern no és un estat absolut sinó relatiu. Potser el que va triomfar no va ser la modernitat dels europeus sinó la seva superioritat en matèria de violència organitzada. Per Darwin la major prova de modernitat és la capacitat d'una societat de mobilitzar persones i recursos per una tasca qualsevol i de tornar-los a desplegar a mesura que sorgeixen noves necessitats o reptes. Sobre el paper van ser moltes les societats que estaven preparades per fer-ho, però a la pràctica a partir de 1750 i durant dos segles, i per raons que Darwin admet estar lluny de comprendre del tot, només les europees van ser capaces de fer-ho.

Continua Darwin afirmant que tots els imperis han estat subjectes a grans tensions, espasmes de crisi i a una caiguda definitiva. Que cap imperi és permanent és una perogrullada històrica. Els col·lapses dels imperis es poden produir per diferents causes. Molts imperis depenen de la col·laboració o de la lleialtat de les elits sotmeses. Una rebel·lió o la resistència d'aquestes en un moment inoportú poden representar d'anys irreparables al seu prestigi i autoritat. Però també una revolta en el centre pot ser un factor decisiu per enfonsar un imperi. Quan l'exercici del poder imperial requereix la aprovació de la opinió pública de la metròpoli o quan el poder infligeix noves càrregues sobre els seus recursos humans o la seva riquesa els riscos d'una revolta

augmenten. També la aparició de noves ideologies o religions poden destruir el crèdit moral i polític en què els imperis fonamenten la seva legitimitat. Un altre perill comú dels imperis és que es tornen pesats i difícils de gestionar. Els canvis econòmics i mediambientals poden fer que els recursos i les tecnologies sobre les quals s'havia construït el imperi s'exhaureixin o es tornin obsolets. La riquesa material i la destresa tècnica es poden erosionar o traslladar-se a altres llocs. Com a conseqüència de tot això les esferes dirigents cauen en mans d'elits ben connectades que s'atrinxeraven en ells i que van convertint poc a poc les estructures imperials en dominis semi-privats orientats cap a la promoció dels seus interessos sectorials. Però la renúncia al canvi que acostuma a acompanyar els interessos de les elits representa un greu error per la continuïtat dels imperis que basen la seva pervivència en el saber ajustar-se contínuament a les pressions interiors, colonials i exteriors, i explotar ràpidament les innovacions en matèria cultural o econòmica.

Sense desenvolupar una teoria sobre la evolució dels imperis el que sí té molt clar Darwin és que la història del món fins avui ha estat una història basada en les lluites entre els imperis, i malgrat la gran difusió de la idea que la globalització acabarà amb la diversitat això no sembla que hagi de passar, i la història del món continuarà sent una lluita entre pols de poder canviants. Potser pot semblar poca cosa, però és una base molt sòlida, al meu parer, sobre la què fonamentar la comprensió del nostre món.

Joaquim Miquel

http://www.fantasymundo.com/articulos/5223/sueno_imperio_auge_caida_potencias_globales_14002000_john_darwin

<http://www.editorialtaurus.com/uploads/ficheros/libro/dossier-prensa/201211/dossier-prensa-sueno-imperio.pdf>

<http://books.google.es/books?id=w1OBcbxFVkoC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false>

http://cultura.elpais.com/cultura/2013/01/16/actualidad/1358354103_049465.html